

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Ground zero. The transitional space of contemporary art

Vekony, D.

Citation

Vekony, D. (2017, April 11). *Ground zero. The transitional space of contemporary art*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/47798>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/47798>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/47798> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Vékony, D.

Title: Ground zero. The transitional space of contemporary art

Issue Date: 2017-04-11

Samenvatting

Dit boek stelt de mogelijke impact van hedendaagse kunst op de wereld van vandaag en de toekomst aan de orde. Het spreekt voor zich dat we niet op dezelfde wijze als nu op deze planeet kunnen blijven leven, omdat de mensheid haar eigen uitsterven tegemoet snelt. Het is mijn stellingname dat de oplossing om de gang van zaken te veranderen niet vanuit het gebruikelijke, dualistische, op probleem/oplossing gerichte kader kan komen. In het boek stel ik voor dat sommige hedendaagse kunst ons, mensen, kan laten zien hoe wij in de wereld kunnen zijn op een manier die niet door het ego wordt gedreven.

Hieruit volgend zijn de onderzoeksvragen: kan hedendaagse kunst van een dergelijk groot belang zijn? Vraagt dit niet teveel van de hedendaagse kunst? Laten we aannemen dat hedendaagse kunst zo'n belang heeft, *hoe* kan in dat geval de hedendaagse kunst dit waarmaken?

Het onderzoek komt voort uit twee met elkaar verbonden doch verschillende impulsen die het betoog in het boek bepalen. Aan de ene kant ervaar ik diepe, persoonlijke, transformationele ervaringen als ik in aanraking kom met bepaalde hedendaagse kunst, en dit is dit de empirische basis van dit onderzoek. Het is mijn veronderstelling dat sommige kunstervaringen zo krachtig kunnen zijn dat ze de grenzen van het ego versplinteren terwijl men in het kunstwerk is. Het is in deze ruimte, voorbij de begrenzing van het ego, dat de kracht van kunst zich kan onthullen. Aan de andere kant is er de drang van een diepe bezorgdheid over het lot van de mensheid op deze planeet. In dit boek komen de twee samen en wordt er geopperd dat de kracht van hedendaagse kunst ons kan helpen om te gaan met de wijze waarop de mensheid nu en in toekomst handelt en om actieve spelers te worden in de vormgeving hiervan.

De in dit boek uiteengezette argumenten komen daarom niet voort uit een theoretische positie, maar uit persoonlijke ervaringen en zorgen. Persoonlijke ervaringen vormen de basis voor een theorie die deze specifieke kracht van kunst contextualiseert. In het onderzoek wordt persoonlijke ervaring theoretisch geanalyseerd en wordt er geopperd dat deze vorm van persoonlijke ervaring naar boven kan komen in iedere beschouwer.

Met andere woorden, de propositie is dat als we *kunst op ons, de beschouwers, laten inwerken*, het mogelijk is een dergelijke transformationele ruimte binnen te treden. Daarom

is het theoretische veld waarin ik dit onderzoek positioneer een gebied in de kunstwetenschap dat, in tegenstelling tot het opvatten van het kunstwerk als een passief object, *kunst opvat als iets met een werking of agency*. In lijn met denkers als Mieke Bal, Alfred Gell, Georges Didi-Hubermann, WJT Mitchell, die zich afzetten tegen de opvatting van kunst als bewijsstuk of grond voor interpretatie, stel ik voor om kunst als een entiteit, een *agent* met een eigen werking op te vatten en te bezien *wat kunst wil* van de aanschouwer.

Het veld waarbinnen men kunst als *agency* opvat, dus met een eigen werking, wordt verder gespecificeerd door het feit dat ik in hedendaagse kunst geïnteresseerd ben. Wat kan hedendaagse kunst teweeg brengen? Wat voor werking (*agency*) heeft ze? Ook, waar komt dit samen met de noodzaak om genezing te vinden voor de kwalen van de planeet? Interessant genoeg staat iemand op een andere manier ten opzichte van de dingen-van-de-wereld wanneer hij een kunstervaring ondergaat. Als de begrenzingen van het ego door de kunstervaring ter discussie worden gesteld, beseft men dat het leven zich uitstrekt voorbij de huidige ego-structuur – een op winst gestoelde egocentrische houding gebaseerd op dualisme en scheiding – waarmee wij leven. In deze ervaring wordt niet alleen de afstand tussen kunstwerk en beschouwer, maar ook de scheiding tussen de mens en de dingen-van-de-wereld opgeheven.

Wat is deze ruimte, waarin zulke drastische heroverwegingen (cognitief, emotioneel en zelfs fysiek) van hoe wij in de wereld staan, kunnen plaatsvinden? De theoretische fundering van deze argumentatie wordt gevonden in velden als New Materialism, Ecocriticism en Slow Science. Hoewel de ideeën over niet-hegemonisch gedrag in de wereld sterk uiteen lopen, is er een notie in deze theorieën die volgens mij regelmatig terugkomt, en dat is de behoefte tot het scheppen van lege, niet-teleologische ruimten waaruit nog onbekende alternatieven kunnen voortkomen voor de manier waarop men in de wereld staat. De Franse filosofe Catherine Malabou noemt zulke initiatieven 'zero points', lege ruimten met alle potentie. Voor haar is een 'zero point' een punt/moment van kracht vóór de vorm, de potentie van pure materie zonder een van bovenaf opgelegde orde. Volgens Malabou kan een nieuwe, niet-teleologische houding ten opzichte van de dingen-van-de-wereld uit zulke punten opbloeien, mits zulke ruimtes niet worden gedreven door de hegemonie die verantwoordelijk is voor de vernietiging van de planeet. Het is deze potentie van 'zero point' die in hedendaagse kunst op heel specifieke manieren naar boven komt; daarom neem ik deze term aangepast over en noem ik hem 'ground zero'.

'Ground zero' is een ruimte van kracht. Veel hedendaagse kunsttheorie brengt deze ruimte niet in verband met de kracht van kunst, echter, ik denk dat het van cruciaal belang is in het huidige debat. Vele theoretici, waaronder de Franse filosofen Chantal Mouffe en Jacques Rancière, zien hedendaagse kunst als politiek en als ondervragend, evenwel als teleologisch, met als doel de beschouwer de hegemonie te laten bevragen. Zij zien echter niet in dat de bevragende kunstwerken die zij verkennen binnen de grenzen van (hegemonische) orde blijven, juist omdat zij ervoor kiezen een bepaald regime te ondervragen.

Daarom wend ik mij tot het concept van de kracht van kunst van de literaire theoreticus Krzysztof Ziarek om te ontdekken waarin die kracht ligt als een werkelijk alternatief om verandering te bewerkstelligen. Hoewel ik het niet altijd eens ben met zijn gebruik van voorbeelden, komt Ziareks benadering van de kracht van kunst als niet-teleologisch, apolitek (en daardoor openlijk politiek) het dichts bij mijn kijk op de kracht van hedendaagse kunst. Ziarek argumenteert dat de kracht van kunst geen directe richting heeft, geen opgelegde orde of doel. Deze kracht is er om te doen wankelen, te bevragen, maar ook om het *mogelijk* te maken de wereld op een andere manier voor te stellen.

Hoe kunnen we greep krijgen op deze kracht van hedendaagse kunst? Ik beweer dat de 'ground zero' waarover ik spreek specifieke eigenschappen heeft. Vaststaat dat het de beschouwer uitnodigt te denken voorbij representatie, voorbij het verhaal van het kunstwerk. En eenmaal 'voorbij representatie' is er weinig houvast. 'Ground zero' is een ruimte van afwezigheid in plaats van aanwezigheid. Met als startpunt de *flow*theorie en de theorie van aanwezigheid van filosoof Hans Ulrich Gumbrecht is het mijn overtuiging dat veel baanbrekende kunstwerken zinspelen op aanwezigheid. Echter, de hedendaagse kunst die ik verken en zie als 'ground zero'-ruimtes (te weten: *This variation*, 2012 van Tino Sehgal, *Uncle R*, 2009 van Alexander Tinei en *Muster*, 2012 van Clemens von Wedemeyer) bieden niet dit bijna tastbare fenomeen. Het is niet zo dat men ondergedompeld is in 'waarheid' of aanwezigheid, er is behoefte aan een nieuwe notie, die van 'afwezigheid'. De beschouwer vindt zich in een lege ruimte van afwezigheid die het toelaat om niet-teleologische manieren om in de wereld te zijn te laten bovenkomen. Dergelijke ruimtes van afwezigheid worden als het ware opengereten. Ik specificeer dit openrijten als een daad waarin direct wordt doorgedrongen tot de kern van hoe we in de wereld zijn en die een diepgaande revaluatie

opeist. Op het moment van dit scheuren is een uiteenvallen goed mogelijk, een ondervraging van alles dat we voor lief hebben genomen.

Toch is er leven na deze totale vernietiging, echter, de nieuw voor te stellen wereld kan niet voorspeld worden omdat hij voortkomt uit een niet-teleologische basis. De 'ground zero' van hedendaagse kunst werkt daarom ook als een 'transformationeel object', een term die ik gebruik, geïntroduceerd door psychoanalist Christopher Bollas. Het transformeert ons weliswaar tot iets anders, maar het lijkt erop dat de 'ground zero' van de kunst ons door 'dromen' in plaats van 'vertellen' uitnodigt om ons de wereld waarin wij leven opnieuw voor te stellen. Volgens mij is dit de belangrijkste manier voor het scheppen van een nieuw beeld van de wereld, omdat deze niet-gericht is. Als transformationele toestand kan de 'ground zero' van de kunst een herziening van de complexe lagen van iemands persoonlijkheid bewerkstelligen en uit de niet-teleologische stroom van associaties kunnen nieuwe alternatieven voortkomen over hoe wij in de wereld kunnen zijn.

Het doel van dit boek is het presenteren van een niet-apologetische theorie van de kracht en impact van de hedendaagse kunst en het aanmoedigen van de betrokkenheid van de kunstervaring bij besluitvorming over de dingen-van-de-wereld. Tot slot hoop ik dat het de lezers zal inspireren zich volledig aan de kunstervaring over te geven, omdat er heel wat over henzelf te leren valt.